

Nyelvtörténet 5. óra – Vázlat Történeti tótan (névszó- és igetövek)

morféma

allomorf (alakváltozat, morfémavariáns)

tő(morféma) – affixum

fogalmi jelentés (tartalmas vagy tartalmatlan jelentés) – viszonyjelentés

szabad morféma – kötött morféma

szabad tő(változat): a szótári tő(változat), névszóknál jeltelen-ragtalan alak, igéknél kijelentő mód, jelen idejű, határozatlan ragozású E/3. sz. alak

kötött tő(változa): csak toldalékkal ellátva szerepelhet (ez esetben a zérómorféma nem számít toldaléknak, de amúgy mindig igen).

fiktív (passzív) tő: (MGr.) olyan kötött morfémák, amelyek csak bizonyos, meghatározott (gyakran improduktív) toldalékokkal (képzőkkel) fordulnak elő. Mivel bennük a képző világosan felismerhető, disztribúciós elemzéssel kielemezhető a tő is. Például: *zörren, zörög, zörrent, zörej* → *zör(r)-*; *loccsant, loccsint* → *loccs-*; *ébred, ébreszt* → *ébr-*; *legyez, legyint* → *legy-*.

abszolút tő: morfológiailag tagolhatatlan, a szóalaknak azon eleme, amely már minden toldaléktól meg van fosztva

relatív tő: tagolható tő, morfémaszervezet, amelyről még leválasztható toldalék, szerkesztett, pl. az üvegezésekhez szóalak relatív tövei: *üvegezések-, üvegezés-, üvegez-*

eredeti (teljes) tő: a tövégi redukció előtti tő, például: *háza-, keze-, almá-, hava-, meze-, ugro-*

csonka tő: a tövégi redukción átesett tő, például: *ház-, kéz-, alma-, hó-, mező-, ugr-* (ezek zöme ma szabad tő, de nyelvtörténeti szempontból csonka)

lappangó teljes tő: csonkának tűnő tő, de valójában az eredeti tövéghangzó egybeolvadt a magánhangzóból álló toldalékkal, például: *-βl* képzős alakokban a *β* vokalizálódott, majd a tövéghangzóval diftongust alkotott (*au*, *ëü*). A diftongusból *ú*, *ű* (például *tanúl, készül, tanól, készől*), mely később lerövidült: *-ul*, *-ül* (nyj-i: *-ol*, *-öl*). S ezekben a rövid magánhangzós alakokban lappang az eredeti tövéghangzó.

***

A szinkrón töváltakozást létrehozó főbb hangváltozási tendenciák:

1. **a tövéghangzók eltűnése (redukciója)**
2. **Horger-törvény/kétnyíltszótagos tendencia:** két vagy több nyílt (= mgh-ra végződő) szótagot tartalmazó szóban kiesik a magánhangzó a második vagy a harmadik szótagból, például: *uruszág > urszág > ország*; *bele + ne + m > belenem > belnem > bennem* (hasonulás); *malina > málna*
3. **a β és γ fonetikai pozíciótól függő változásai**
4. **a hiátustöltés**
5. **a mássalhangzó-torlódások feloldása**